

Motion till riksdagen 2017/18:3881

av **Linda Snecker m.fl. (V)**

Hatbrott

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder som syftar till att hatbrott ska kunna registreras på ett tydligare sätt vid polisanmälan, exempelvis genom att hatbrott ges en egen brottskod, och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att stärka kompetensen inom polisen avseende hatbrottsmotivet, straffskärpningsregeln och registreringen av hatbrott vid polisanmälan och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör skriva in i Polismyndighetens och Säkerhetspolisens regleringsbrev att arbetet mot hatbrott ska prioriteras och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att kvaliteten i de initiala utredningsåtgärderna vid hatbrott ökar samt att förmågan att säkerställa utredningsprocessen av hatbrott förbättras inom Polismyndigheten och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att hitta brister i förundersökningsarbetet och föreslå åtgärder för att fler misstänkta hatbrott ska kunna identifieras och leda till åtal och fällande dom, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag som innebär att könsidentitet och könsuttryck läggs till i uppräkningslistan i 2 kap. 12 § regeringsformen och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning med syfte att stärka det straffrättsliga skyddet för personer med funktionsnedsättning som utsätts för hatbrott, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör inrätta en nätombudsman och tillkännager detta för regeringen.

Inledning

Vänsterpartiet anser att arbetet med hatbrott måste stärkas. Hatbrott är ett angrepp mot de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna och ett uttryck för bristande respekt för människors lika värde. Arbetet mot hatbrott och lagstiftningen på området är därför oerhört viktigt eftersom alla människor ska kunna delta i samhället på samma villkor utan att utsättas för brottsliga handlingar.

Det finns inget enskilt brott som heter hatbrott utan hatbrott är ett samlingsbegrepp för brott där gärningspersonens motiv för brottet är hat mot enskilda personers eller en grupp av människors förmodade etnicitet, nationella ursprung eller sexuella läggning m.m. Ett hatbrott kan således vara allt från mord till exempelvis kränkande klotter på en husvägg. Främlingsfientlighet och rasism är det absolut vanligaste motivet till hatbrott, följt av hatbrott som begås p.g.a. homofobi.

Det öppna samhället bygger på demokrati, frihet och respekt för alla människors rätt att forma sina liv så länge man inte inkräktar på sina medmänniskors frihet. Våld och förföljelse av människor kan aldrig accepteras och måste bekämpas oavsett vilka som är de bakomliggande motiven. Det är av stor vikt att vi har ett samhälle som förmår att slå fast att ett brott har begåtts och som på allvar vidtar åtgärder både för att förebygga antalet brott och för att förbättra rättsväsendets hantering när det skett ett hatbrott.

Hatbrottsstatistik och mörkertal

År 2015 identifierades uppskattningsvis drygt 6 980 hatbrottsanmälningar. Det är 11 procent fler än 2014 och det högsta antalet anmälningar hittills. I Brottsförebyggande rådets (Brå) årliga hatbrottsstatistik är hatbrott med främlingsfientliga/rasistiska motiv det i särklass vanligaste motivet följt av hatbrott p.g.a. sexuell läggning. I mer än hälften (68 procent) av de identifierade hatbrottsanmälningarna 2015 var motivet främlingsfientligt/rasistiskt. Den enskilt vanligast förekommande typen av huvudbrott i hatbrottsanmälningarna år 2015 var olaga hot/ofredande, som svarade för 43 procent. Därefter följer skadegörelse/klotter (15 procent) och ärekränkning (13 procent). Våldsbrott och hets mot folkgrupp utgjorde 12 respektive 11 procent av anmälningarna. I polisanmälningarna kan det utläsas att hatbrott sker på olika platser där människor vistas i sin vardag. Den vanligaste brottsplatsen 2015 var en allmän plats utomhus, såsom gator, torg eller parker (20 procent). I 12 procent av anmälningarna var brottsplatsen i eller i anslutning till den utsattas hem, medan internet svarade för 10 procent.

Statistiken över polisanmälningar med identifierade hatbrottsmotiv säger dock inte mycket om förekomsten av hatbrott i samhället. De flesta brott anmäls nämligen inte och bland de hatbrott som anmäls registreras inte alla som hatbrott. Mörkertalet gör att utvecklingen av hatbrott inte går att utläsa enbart utifrån antalet polisanmälningar.

Även om hatbrottsstatistiken inte ger en fulltäckande bild av verkligheten är den dock mycket viktig då den visar på tendenser i samhället och synliggör en annars svår fångad utsatthet för brott som p.g.a. sitt motiv får betraktas som ett angrepp mot människors lika värde. All brottslighet i samhället är svår att mäta eller få en heltäckande uppfattning om. Det är dock extra svårt att få en bild av omfattningen av hatbrotten eftersom det inte är ett särskilt brott i juridisk mening utan endast en aspekt av motivet bakom brottet. Det finns inte heller någon specifik brottskod för att registrera

hatbrott när det görs en polisanmälan. Dessutom drabbar hatbrott människor som oftast befinner sig i en utsatt situation eller i minoritet i samhället och av därtill kopplade skäl kan ha svårt att känna till sina rättigheter eller drar sig för att ha myndighetskontakt (exempelvis för att anmäla utsatthet för brott). Hatbrottsstatistiken utgörs i stället av polisanmälningar som Brå efter en särskild granskning har bedömt innehålla hatbrott, samt av självrapporterad utsatthet för hatbrott.

Polisens arbete med hatbrott

En förutsättning både för att hatbrott ska uppmärksammas och registreras i polisanmälningarna samt för att brottsoffret ska få ett bra bemötande av rättsväsendet är att polis har en god kunskap om hatbrott. Det är därför viktigt att frågor om hatbrott utgör en viktig del i den grundläggande utbildningen samtidigt som den tjänstgörande poliskåren behöver få vidareutbildning i ämnet. Kompetensen på detta område har blivit bättre och det pågår olika satsningar och projekt inom polisen för att ytterligare förbättra det; bl.a. anges det på Polismyndighetens hemsida att det i flera län finns speciella hatbrottsutredare och att ett nationellt projekt har bedrivits 2015–2016 för att öka kunskaperna internt om hatbrott. År 2016 antog regeringen en nationell plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott, utifrån vilken Polismyndigheten utvecklar det brottsförebyggande arbetet gällande brott som hotar de grundläggande fri- och rättigheterna och den fria åsiktsbildningen. Detta sker bl.a. genom en utökad kontakt och dialog med utsatta grupper samt inrättandet av en nationell kontaktpunkt och särskilda demokrati- och hatbrottsgrupper. Detta är bra, men inte tillräckligt.

Av Brås rapport Hatbrott 2015 framgår det att av samtliga 6 269 hatbrottsanmälningar som anmäldes 2014 och som handlades fram t.o.m. den 30 april 2016 så personupplärdades endast 4 procent. Det är lika stor andel som året innan. Andelen personupplärdade ärenden i Brås rapport inkluderade enbart åtalsbeslut samt strafföreläggande. Nästan hälften (46 procent) av anmälningarna direktavskrevs och lades ned utan att en utredning hade inletts.

En förklaring till att upplärningsnivån är så låg är att statistiken över polisanmälningar med identifierade hatbrottsmotiv i många fall utgörs av brott till vilka det generellt sett kan vara svårt att koppla en gärningsperson, oavsett om brottet har ett hatbrottsmotiv eller inte. Exempelvis klotter och skadegörelse där det saknas vittnen eller andra spår, en okänd person som ropar något i en folkmassa, brott begångna på internet eller olaga diskriminering där utredningen ofta slutar med att ord står mot ord. Det finns även brott som trots ett möjligt hatbrottsmotiv anses lindriga i jämförelse med andra brott och där polisen kan behöva överväga kostnaden för att utreda i proportion till brottet och utsikten att kunna koppla en gärningsperson till det. Trots detta är det uppseendeväckande att så få hatbrott upplärdas och gärningspersonen ställs till svars för sina handlingar.

Hur polisen arbetar med hatbrott speglas både i handläggningen av och statistiken över hatbrottsanmälningar. Av Brås rapport Hatbrott 2015 framgår det att det finns regionala skillnader avseende polisens arbete mot hatbrott; bl.a. anges att det i fem av sju polisregioner finns lokala instruktioner eller tjänsteföreskrifter, lathundar eller skrivelser angående identifiering av och arbetsgång vid hatbrott samt även en beskrivning på polisens interna nät över vad polisanställda bör tänka på vid

anmälningsupptagning för att identifiera hatbrott. Vidare visar Brås rapport att fyra av sju polisregioner använder hatbrottsmarkeringen i polisens datasystem för upptagning av anmälan (RAR). Hatbrottsmarkeringen används bl.a. för att identifiera hatbrott, föra intern statistik och samla kunskap om läget i den egna regionen. Flera av de tillfrågade polisregionerna uppger dock att det krävs manuell genomgång av markerade hatbrottsanmälningar, eftersom markeringen ofta används på ett felaktigt sätt. Det pågår därför ett arbete på nationell nivå för att se över åtgärder som kan minska felskrivningsfrekvensen och på så sätt öka möjligheten att tillämpa hatbrottsmarkeringen för kartläggning av hatbrott inom myndigheten. Sedan Brås rapport publicerades har bl.a. hatbrottsmarkeringen som tidigare funnits i RAR överförts till Dur Två vilket föranlett en viss anpassning av verksamhetsstödet.

När hatbrott inte synliggörs i polisanmälningarna kan de omöjligt redovisas på ett rättvisande sätt i statistiken. Det leder också till att en viktig del av det anmälda brottet förblir outredd. Om det rör sig om ett hatbrott eller inte bör vara en levande fråga för polis och åklagare i förundersökningens alla skeden.

Trots de olika insatser som gjorts visar Polismyndighetens egen granskning av polisens arbete mot hatbrott som publicerades i början av september 2017 att det finns behov av ytterligare kompetensförstärkande insatser då medarbetarna generellt sett har kunskapsbrister när det gäller hatbrottsmotivet, straffskärpningsregeln och hatbrottsmarkeringen.

Arbetet med att bekämpa och förhindra hatbrott samt att lagföra dem som begår hatbrott är mycket viktigt och vi anser att såväl Polismyndigheten som Säkerhetspolisen behöver förstärka sitt arbete på detta område för att bättre kunna skydda demokratin.

Regeringen bör därför vidta åtgärder som syftar till att hatbrott ska kunna registreras på ett tydligare sätt, exempelvis genom att hatbrott ges en egen brottskod, vid polisanmälan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör även vidta åtgärder för att stärka kompetensen inom polisen avseende hatbrottsmotivet, straffskärpningsregeln och registreringen av hatbrott vid polisanmälan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör skriva in i polisens och Säkerhetspolisens regleringsbrev att arbetet mot hatbrott ska prioriteras. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Högre kvalitet på förundersökningar vid hatbrott

Hatbrott är inte ett särskilt brott i juridisk mening utan endast en aspekt av motivet bakom en brottslig handling. Även om ett hatbrott anmäls till polisen finns det ett flertal hinder som behöver överbryggas för att det anmälda brottet ska leda till att både en person blir lagförd för det och att hatbrottsmotivet uppmärksammas. Först och främst måste brottet anmälas och om det görs så måste även motivet till brottet identifieras för att det ska registreras som ett hatbrott. En bedömning av huruvida en händelse är ett hatbrott eller inte bör ske genom hela rättskedjan, dvs. hos såväl polis som åklagare och i domstol. Bedömningsprocessen av vad som är ett hatbrott försvåras emellertid av att definitionen av hatbrott kan skilja sig åt mellan anmälningsmottagande, åtalande och dömande myndighet inom rättsväsendet.

Det finns således ett stort behov av, vilket även Brå tidigare har påpekat, att det finns en enhetlig definition av hatbrott genom hela rättskedjan. Dessutom bör det också finnas sammanställningar av praxis över hur domstolarna dömt i hatbrottsmål, som polis och åklagare kan ha som utgångspunkt när de lägger upp arbetet med att utreda brott med hatbrottsmotiv. Mot bakgrund av detta har Åklagarmyndigheten, polisen och Brå, på uppdrag av regeringen, tillsammans arbetat för en enhetlig tillämpning av begreppet hatbrott samt fastställt att hatbrott kommer att utgöras av tre lagrum: hets mot folkgrupp (16 kap. 8 § BrB), olaga diskriminering (16 kap. 9 § BrB) samt straffskärpningsregeln (29 kap. 2 § 7 BrB). Vänsterpartiet hoppas att detta arbete kommer få genomslag och förbättra möjligheterna för rättsväsendets hantering av hatbrott.

Rättsväsendet måste även, som berörts ovan, ha tillräcklig kompetens för att kunna identifiera ett hatbrott samt vidta lämpliga utredningsåtgärder för att kunna fastställa om ett brott begåtts med hatbrottsmotiv. I Polismyndighetens granskning av polisens arbete mot hatbrott konstateras att kvaliteten i de initiala utredningsåtgärderna av hatbrott måste öka. Det finns även behov av att öka Polismyndighetens förmåga att säkerställa utredningsprocessen av hatbrott. Detta behov anges vara särskilt stort i de polisregioner som saknar särskilda hatutredningsgrupper.

Mot bakgrund av ovan och vad som i övrigt anförs i motionen kan det konstateras att det finns fog för att säga att kvaliteten på utredningar och åtal varierar i landet och att fler brott borde klassificeras som hatbrott och leda till åtal och fällande dom. Vänsterpartiet anser därför att det bör ske en översyn av alla anmälda hatbrott i syfte att hitta brister i utredningsarbetet samt föreslå förbättringar så att flera anmälningar kan leda till åtal och fällande dom.

Regeringen bör vidta åtgärder för att kvaliteten i de initiala utredningsåtgärderna vid hatbrott ökar samt att förmågan att säkerställa utredningsprocessen av hatbrott förbättras inom Polismyndigheten. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör därför tillsätta en utredning i syfte att hitta brister i förundersökningsarbetet och föreslå åtgärder för att fler misstänka hatbrott ska kunna identifieras, leda till åtal och fällande dom. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Rättstrygghet och ett utvidgat straffrättsligt skydd för hbtq-personer

Kampen för hbtq-personers juridiska rättigheter har de senaste åren tagit viktiga kliv framåt. Lagstiftningen ger dock fortfarande inte hbtq-personer och då särskilt transpersoner ett heltäckande straffrättsligt skydd. Vi vill därför införa ett grundlagsskydd mot lagar och föreskrifter som missgynnar någon p.g.a. könsidentitet eller könsuttryck. Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag som innebär att könsidentitet och könsuttryck läggs till i uppräknningen i 2 kap. 12 § regeringsformen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Mot bakgrund av att transpersoner som grupp ofta utsätts för hatpropaganda och hatrelaterade våldsbrott är det oacceptabelt att det hittills inte funnits ett uttryckligt straffrättsligt skydd mot det i brottsbalkens och tryckfrihetsförordningens bestämmelser om hets mot folkgrupp. Samma sak gäller brottsbalkens bestämmelser om förolämpning

(5 kap. 5 § BrB) och olaga diskriminering (16 kap. 9 § BrB). Utöver en skärpning av dessa lagrum anser vi även att straffskärpningsregeln (29 kap. 2 § BrB) behöver ändras så att det tydligt framgår att det är en försvårande omständighet om motivet för brottet var att kränka en person p.g.a. hens könsidentitet eller könsuttryck.

Detta är viktiga frågor för Vänsterpartiet och något som vi har drivit länge. Det är därför glädjande att regeringen i en lagrådsremiss föreslagit ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner. I remissen föreslås det att grunden könsidentitet eller könsuttryck läggs till i bestämmelserna om hets mot folkgrupp och olaga diskriminering samt i åtalsregeln om förolämpning. Det föreslås också ett tillägg så att det uttryckligen framgår att det är en försvårande omständighet om ett motiv för ett brott har varit att kränka en person eller en grupp av personer p.g.a. könsidentitet eller könsuttryck. En proposition är aviserad att lämnas till riksdagen i december i år. Vänsterpartiet avvaktar därför propositionen och avstår från att lägga några förslag på området just nu.

Funktionsnedsättning som grund för hatbrott

Myndigheten för delaktighet publicerar varje år en rapport som är en uppföljning av regeringens strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken. Rapporten visar att fler personer med funktionsnedsättning utsätts för kränkningar än bland övriga befolkningen. Rapporten visar också att 18 procent av kvinnor med funktionsnedsättning i åldern 16 till 29 år uppger att de utsatts för hot eller våld om hot, i jämförelse med närmare 8 procent bland kvinnor utan funktionsnedsättning.

Personer med funktionsnedsättning utsätts således för våld, verbalt som fysiskt, i minst samma utsträckning som människor med en normfunktionalitet. I många fall utnyttjas att offret är beroende av sin omgivning och därmed särskilt utsatt. Det händer också att funktionsnedsättningen är själva orsaken till hat och våldshandlingar. Brott som begås mot personer med funktionsnedsättning anses dock inte kunna vara ett hatbrott och i svensk lagstiftning utgör inte funktionsnedsättning en grund för exempelvis hets mot folkgrupp.

Funktionsnedsättning är en särskild diskrimineringsgrund i diskrimineringslagen, men medan majoriteten av de övriga diskrimineringsgrunderna redan i dag eller inom en snar framtid också finns med i straffstadgarna om hets mot folkgrupp, omfattas inte funktionsnedsättning. Det anser Vänsterpartiet är en brist som behöver åtgärdas. Likaså behöver det tydligt framgå av brottsbalkens straffskärpningsregel att brott som begås i syfte att kränka en person p.g.a. hens funktionsnedsättning ska ses som en försvårande omständighet vid straffmätningen.

Förutom att öka det straffrättsliga skyddet för personer med funktionsnedsättning är ett annat viktigt skäl till en utvidgning av lagstiftningen att lagstiftningen i sig har en betydande inverkan på människors attityder och på självbilden. De lagar vi har signalerar tydligt vad som är accepterat och inte i ett samhälle. Att klassificera något som en brottslig handling är även ett sätt att både synliggöra övergrepp och våld och skapa bättre förutsättningar för forskning och kartläggning, vilket i sin tur ökar möjligheten att förhindra och förebygga fortsatt brottslighet.

Regeringen bör därför tillsätta en utredning med syfte att stärka det straffrättsliga skyddet för personer med funktionsnedsättning som utsätts för hatbrott. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Inrätta en nätombudsman

Hat och hot finns i samhällets alla miljöer. Samtidigt som internet har gett oss otroliga möjligheter så finns där även faror och negativa inslag. Näthatet har under de senaste åren brett ut sig och blivit alltmer vanligt. Rasistiska och sexistiska budskap har en stor spridning på nätet och för många unga är hat via nätet vardag i dag. De utsätts, ser andra utsättas och utsätter själva andra. De möter kränkningar, hot och trakasserier i bloggar, kommentarsfält och sociala medier. Av en undersökning från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) som presenterades i mars 2014, framgår det att så många som hälften av de unga i åldern 16 till 25 år har blivit utsatta för näthat. I en tredjedel av fallen rör det sig om hatbrott, dvs. trakasserier p.g.a. hudfärg, sexuell läggning eller tro. MUCF:s rapport Nätkränkningar, som utgavs i september 2014, visar också att just hatiska, kränkande och diskriminerande kommentarer av hatbrottskaraktär är vanliga på internet. Ett tydligt resultat är att erfarenheterna av kränkningar med hatbrottskaraktär är större i åldersgruppen 16- till 25-åringar, jämfört med 25- till 40-åringar.

Dagens lagstiftning ger inte ett tillräckligt skydd mot kränkningar och hot på nätet, oavsett om brottet har karaktären av ett hatbrott eller inte. Vänsterpartiet anser att det behövs en funktion i samhället som tillvaratar de rättigheter som varje människa har att inte utsättas för förtal, hot eller andra allvarliga kränkningar. En nätombudsman, NÄTO, bör därför bildas och bl.a. ges i uppdrag att stödja och hjälpa den som utsätts för hot och kränkningar på nätet, vilket bl.a. kan innebära att ombudsmannen ges verktyg och förutsättningar att hjälpa utsatta att få ansvariga för webbsajter att ta bort kränkande kommentarer på nätet samt erbjuda stöd vid polisanmälningar. En nätombudsman skulle även kunna ha en samordnande funktion av de olika åtgärder som vidtas på bl.a. myndighetsnivå avseende informationsinsatser m.m. för att öka medvetenheten och kunskapen kring näthat.

Regeringen bör inrätta en nätombudsman. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Linda Snecker (V)

Nooshi Dadgostar (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Karin Rågsjö (V)

Rossana Dinamarca (V)

Maj Karlsson (V)

Mia Sydow Mölleby (V)